

1. Obiekt STACJA KOLEJOWA "Łask"

205/1

WODOCIĄGOWA WIEŻA CIŚNIEN - KOLEJOWA

2. Czas powstania

1910

3. Miejscowość

ŁASK

11. Wieża od pñ., neg. 1500/985/6. Głowica wieży od pñ.-wsch., detal architektoniczny, neg. 1500/985/5. Orientacja.

4. Adres

Łask 98-100
ul. Kolejowa
stacja PKP

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo łódzkie

gmina Łask
powiat łaski

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Łask

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo łódzkie

powiat łaski

8. Właściciel i jego adres

PKP SA Oddział Nieruchomości
Zakład w Łodzi
ul. Tuwima 28, Łódź 90-001
tel. (042) 6645390

9. Użytkownik i jego adres

PKP SA Sekcja Nieruchomości
Aleja Unii
Łódź Kaliska
tel. (042) 6644404

10. Rejestr zabytków

Nr A/383

data 23.05.2019

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Kolejową wodociagową wieżę ciśnien wznieiono w 1910 r. na stacji kolejowej Łask według standardowego projektu wieży dla carskich linii kolejowych. Wieżę wznieiono w okresie rozbudowy linii kolejowej z Łodzi do Kalisza, będącej realizacją programu najkrótszego połączenia kolejowego zaboru rosyjskiego (Warszawy) i pruskiego (Poznania) przez Nowe Skalmierzyce. W 1895 r. powstała linia z Ostrowa do Skalmierzyc, a w 1906 r. linę tę połączono z Kaliszem, skąd istniało już połączenie z Warszawą.

W wieży gromadzono wodę technologiczną dla potrzeb trakcji parowej oraz budynków stacji kolejowej: dworca i budynków mieszkalnych (kolejowych i prywatnych). Pełniła ona także funkcję obronną, charakterystyczną dla obiektów tego typu zaboru rosyjskiego - okna w formie strzelnic. Zbiornik wieżowy - w 1999 r. wyłączony z eksploatacji z powodu awarii pompy - regulował nierównomierności dopływu wody i jej rozdział w systemie wodociągu lokalnego. Woda do wieży podawana była z ujęcia brzegowego z rz. Grabia, przez murowaną pompownię. Na wschodnim obrzeżu stacji zachowano dwa żurawie zaopatrujące parowozy w wodę, firm "Krausewerk, Neusalz Oder" i "Bopp & Reuther, Mannheim".

Początkowo wykorzystywano do tłoczenia wody ze studni tłokowej pompy o napędzie parowym, a później pompy wirowej o napędzie elektrycznym.

Architekturę wieży ciśnien utrzymano w konwencji historyzującej, odwołującej się do wzorców ikonograficznych budownictwa średniowiecznego, w jego wydaniu "romanizującym". Wszystkie elewacje pozostają symetryczne, a główne motywy dekoracyjne wyrażone są ceglanymi, spoinowanymi elewacjami, ceglanymi lizenami, zróżnicowanym repertuarem ceglanych opasek, gzymsów schodkowych, kostkowych i arkadkowych, ceglanymi parapetami i nadprożami sklepionych otworów okiennych, okulusami oraz prostokątnymi otworami okiennymi w formie otworów strzeleckich. W szeregu kolejowych wież ciśnien wieżę w Łasku wyróżnia staranna szata architektoniczna. Analogie dla tej starannie rozwiązananej budowli znajdujemy w pobliskich Radliczycach.

Wieżę tę klasyfikujemy w grupie wież typu 'kolumny dwumodułowej'. Lekkie nadwieszenie głowicy nad trzonem redukowane jest tutaj lizenami elewacji trzonu i eleganckim gzymsem koronującym trzonu - arkadkowym z okulusami.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja. Wieżę usytuowano po południowej stronie linii kolejowej nr 14 Łódź Kaliska - Tuplice, ok. 200 m na zachód od dworca stacji PKP Łask, przy ul. Kolejowej. Stacja znajduje się przy strzeżonym przejeździe kolejowym drogi do Szadka. Od wsch. wieża graniczy z ogrodzonym żelbetowym parkanem terenem składu opału i materiałów budowlanych, od pld. sąsiaduje z wagą samochodową i budynkiem administracyjnym składu. Ok. 15 m na zach. od wieży wznieiono budynek socjalny pracowników kolei.

Materiał. Wieża posadowiona jest na fundamencie pierścieniowym, wykonanym jako murowany z cegły ceramicznej, pełnej. Trzon murowany z cegły ceramicznej, pełnej na zaprawie cementowo-wapiennej, spoinowany z zewnątrz, od wewnątrz tynkowany zaprawą wapienną bielony. Stropy ceramiczne, systemu Kleina, wsparte na szynach kolejowych. W koronie trzonu osadzono na murze pierścień stalowy, na którym osadzono cylindryczny zbiornik stalowy, nitowany z blachy o grubości 8 mm o dnie wypukłym, typu Intze. Ściana osłonowa zbiornika wykonana w konstrukcji tradycyjnej, murowanej z cegły ceramicznej, pełnej. Bezpośrednio na niej oparto drewnianą konstrukcję ośmospadowego dachu, pokrytego papą bitumiczną na deskowaniu pełnym. Posadzki betonowe. Komunikacja pionowa do kondygnacji podzbiornikowej odbywa się za pomocą drewnianych schodów policzkowych, jednobiegowych z drewnianymi barierkami. Wyżej na kondygnację zbiornikową prowadzą schody ceglane, umieszczone we wnęce w murze podtrzymującym zbiornik. Stolarka okienna, drewniana, pojedyncza. Stolarka okienna głowicy z drobnymi podziałami wewnętrznymi. Okna parteru i piętra prostokątne, kondygnacji podzbiornikowej okulusy o spłaszczonej osi poziomej, głowicy zamknięte łukiem pełnym, okulusy. Drzwi drewniane, płycinowe, z przeszklonym nadświetlem, zamknięte łukiem pełnym.

Plan. Wieża posadowiona jest na rzucie ośmiokąta foremego o boku 2,89 m. Średnica wewnętrzna 4,95 m. W przyziemiu umieszczono piec węglowy i skład opału. Głowica pryzmatyczna na planie ośmiokąta foremego. Kondygnacja podzbiornikowa oraz zbiornikowa służą do obsługi zbiornika, kondygnacje trzonu do komunikacji pionowej. Wejście do wieży od zachodu.

Bryła. Wieża niepodpiwniczona. Trzon trzykondygnacyjny, prosty, niosący pryzmatyczną, lekko nadwieszoną głowicę, nakrytą dachem ośmiopłaciowym, z minimalnym okapem, o małym kącie nachylenia połaci. W szczycie dachu metalowa rura komina pieca ogrzewającego wieżę.

Elewacje ceglane, spoinowane, symetryczne, osiowe. W przyziemiu wysoki ceglany cokół w formie odsadzki. Otwory okienne I i II kondygnacji w formie prostokątnych otworów strzelniczych, rozmieszczone po dwa w polach między narożnymi lizenami. W przyziemiu elewacji zach. umieszczono drewniane, dwuskrzydłowe drzwi deskowe, z ceglanym, wysuniętym przed lico nadprożem z kamiennym kluczem. Drzwi zamknięte łukiem pełnym z przeszklonym nadświetlem. Wejście poprzedzone betonowymi schodami z masywną barierą. Przeście trzonu w partię głowicy zaakcentowano rozbudowanymi gzymsami arkadkowymi z łukiem pełnym z kluczem - w arkadach wskazujących kierunki pośrednie (np. pld.-zach.) umieszczono cofnięte okulusy o wydłużonej osi pionowej - schodkowymi z podstawą z bloków kamiennych (granitowych), kostkowymi. W głowicy umieszczono w każdym jej boku od podstawy po dwa otwory okienne zamknięte łukiem pełnym z kluczem i nadłuczem - przedzielone w połowie wysokości - dolną część tworzą prostokątne blendy, górną w co drugiej ścianie na zmianę dwa okna zamknięte łukiem pełnym z podziałem wewnętrznym i blendy. Nad nimi występujące naprzemiennie na każdej ścianie okulus lub blenda. Głowica zwieńczona ceglanymi gzymsami, redukującymi nieznacznie nadwieszenie okapu dachu.

Instalacje. Elektryczna, odgromowa, grzewcza (żeliwny piec węglowy), wodna, kanalizacyjna.

Wyposażenie. Zbiornik wodny typu "Intze" z dnem wypukłym z centralnie przeprowadzoną rurą żeliwną przewodu kominowego pieca, który służył do ogrzewania wody w zimie. Zbiornik w konstrukcji nitowanej z arkuszy blach stalowych (średnica - ok. 5,9 m, wysokość - 4,30 m, pojemność - ok. 100 m³).

14. Kubatura 550 m³ pojemność zbiornika - 100 m³	15. Powierzchnia użytkowa ok. 58 m²	16. Przeznaczenie pierwotne Kolejowa wieża wodna.	17. Użytkowanie obecne Nie użytkowana od 1999 r.
18. Prace budowlane i konserwatorskie W trakcie eksploatacji wieży prace konserwacyjne i okresowe remonty wykonywano na bieżąco. Na pocz. lat 90. XX w. zamurowano od wewnątrz prostokątne okna parteru i piętra.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Wieża została wyłączona z eksploatacji w 1999 r. Instalacje - poza wodociągową - pozostają sprawne. Stan zachowania fundamentów, ścian trzonu i osłonowych, stropów dachu, jest dobry. Wszystkie elementy metalowe, także zbiornik, wymagają prac antykorozyjnych i powłok malarskich. Pokrycie dachu blaszane wymaga zabezpieczenia powłoką antykorozyjną. 20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Wodociągowa wieża ciśnień stacji kolejowej Łask prezentuje wartości architektoniczne, historyczno-techniczne oraz krajobrazowe. Wieża jest jednym z elementów kształtujących krajobraz kulturowy tej części miejscowości. Utrzymać oryginalną bryłę, plan i elewacje. Wodociągową wieżę ciśnień objąć ochroną prawną - wpis do rejestru zabytków jako reprezentatywny przykład budownictwa wodociągowego przełomu XIX i XX wieku, charakterystycznego dla kolei zaboru rosyjskiego. Opracować plan adaptacji wieży do nowej funkcji. Programy prac remontowo-budowlanych uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Kartoteka Środków Trwałych w: PKP Zakład Nieruchomości, Oddział w Łodzi.

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

- A. Luciński, Wodociągi kolejowe, WTMK, Wyd. II uzupełnione, Warszawa 1947 r.
- M. Badowski, Z. Heidrich, Urządzenia wodne i ściekowe, Warszawa 1973,
- T. Dohnalowa, Rozwój transportu w Wielkopolsce w latach 1815-1914, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań 1976.
- N.N. Gienjew, N.N. Abramow, W.I. Pawłow, Wodociągi, Warszawa 1956,
- Instrukcja dla maszynisty stacji wodnej, Nakładem Ministerstwa Komunikacji, Warszawa 1946.
- S. Januszewski, Wodociągowe wieże ciśnień woj. poznańskiego, w: Raport z serii Sprawozdania Nr 7, BSiDZT S. Januszewski, Wrocław 1992.
- H. Zięba, Monografia Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Poznaniu. Lata 1848-1945, Drukarnia Kolejowa w Poznaniu.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował: **Program komputerowy karty - Word for Windows - BSiDZT S. Januszewski**

tekst mgr inż. Krzysztof J. Madziara 6 listopada 2001 r.

plany, rysunki mgr inż. arch. Anna Broniewska 6 września 2001 r.

zdjęcia fotogr. mgr inż. Krzysztof J. Madziara 6 września 2001 r.

miejsce przechowywania negatywów BSiDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Nr 1 - Dokumentacja fotograficzna.

Nr 2 - Dokumentacja fotograficzna i sytuacja.

Nr 3 - Dokumentacja rysunkowa.

1. Miejscowość

Ł A S K

2. Obiekt **Stacja PKP "Łask"**
WODOCIĄGOWA WIEŻA
CIŚNIEŃ - KOLEJOWA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna (verte).

1. Wieża od płn.-zach., neg. 1500/985/1.

2. Wieża od płd., neg. 1500/985/4.

3. Drzwi elewacji zach., neg. 1500/986/1.

Wkładkę założył: mgr inż. Krzysztof J. Madziara 6 listopada 2001 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

4. Schody drewniane w przyziemiu, strop, neg. 1500/986/2.

5. Detal architektoniczny przejścia trzon-głowica, wydłużone okulusy, neg. 1500/985/3.

6. Wieża na tle okolicznej zabudowy od strony torów, neg. 1500/985/2.

1. Miejscowość

Ł A S K2. Obiekt **Stacja PKP "Łask"**
WODOCIĄGOWA WIEŻA
CIŚNIEŃ - KOLEJOWA

3. Zawartość wkladki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna i sytuacja (verte).

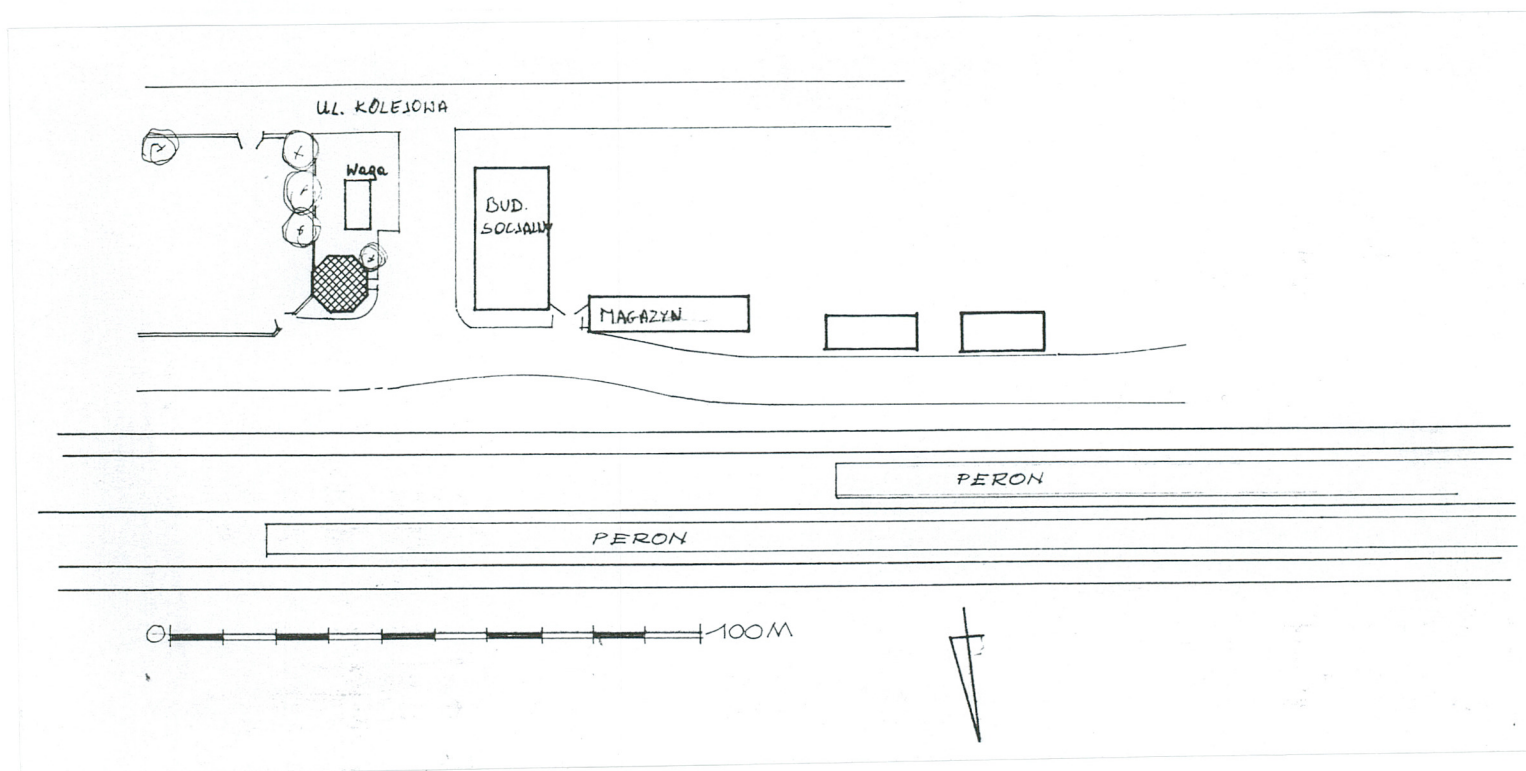

1. Parter wieży - żeliwny piec, rurociąg z zaworem, skrzynia na węgiel, okna, neg. 1500/986/3.

2. Żurawie do nawadniania parowozów na wschodnim obrzeżu stacji, neg. 1500/984/5.

Wkładkę założył: mgr inż. Krzysztof J. Madziara 6 listopada 2001 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

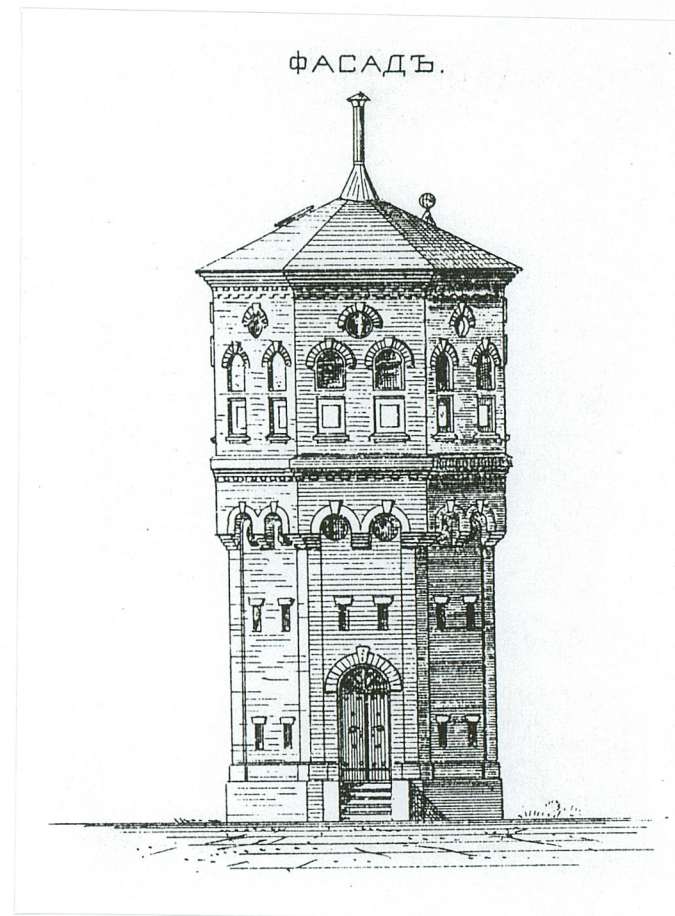
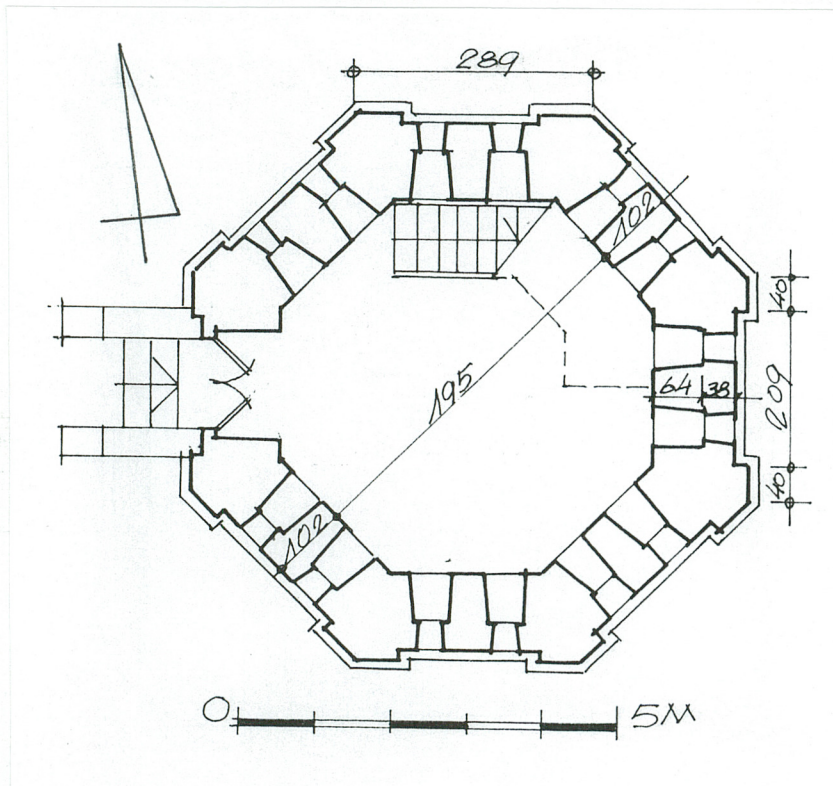
1. Miejscowość

Ł A S K

2. Obiekt **Stacja PKP "Łask"**
WODOCIĄGOWA WIEŻA
CIŚNIEŃ - KOLEJOWA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja rysunkowa: rzut przyziemia, elewacja frontowa i przekrój pionowy (verte).

Wkładkę założył: mgr inż. Krzysztof J. Madziara 6 listopada 2001 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

